

contra-manifestul insejuew-e.nuob

CONTRA-MANIFESTUL [lat. *contra* „în față, împotrivă, contra” + *manifestator s.m.* „vestitor, cel care face cunoscut”, *manifesto, -are vb.t.* „a face cunoscut, a arăta”, *manifestus (manusfestus) adj.* „evident, sigur”] – ca specie a manifestului literar, se definește prin împotrivirea față de un discurs devenit paradigmatic, prin negarea autorității absolute a unui „vestitor”, mesager al unei revoluții culturale, prin tensiunea agonistică a raporturilor cu un model recunoscut, evident. Chiar dacă valoarea **c-m.** se va preciza prin contaminare cu acest model de prestigiu, pe care uneori nu îl poate devansa, el deține o funcție de mobilizare a discursului cultural, asigurând dialogul dintre grupările artistice, întreținând spiritul de competiție și frenezia dezbatărilor estetice. Prin mecanismele de construcție paralelă, expuse la vedere (manifestul primitivismului) sau obliterate de un discurs mediator, ambiguizant-ironic (*Antitraditia futuristă*, manifestul lui G. Apollinaire), **c-m.** verifică validitatea teoriilor emise prin scrierile programatice ale concurenței, dezaprobă doctrine, amendează practici, retorici, gramatici ale artei, domolind exclusivismul de castă al tendințelor avangardiste și asigurând implicit o coeziune specială, dialectică, modelului cultural în care se dezvoltă aceste fenomene de renovare a artei. În peisajul avangardei europene, **c-m.** devine un gen care își asumă rolul de răspuns parodic și / sau polemic la tradiția programatismului marinettian, subminându-i autoritatea prin răsturnarea sintaxei sale stereotipe, prin dejucarea ironică a imperativelor acestuia, prin deconstruirea imaginarului, așa cum procedează primitivismul, dar și curentele nativiste hispano-americane.

Reacție antifuturistă, **primitivismul** se naște în Franța ca o consecință directă a retoricii de forță a discursului cultural-ideologic marinettian. Nu trebuie să treacă decât o lună, de la publicarea în „Le Figaro” a manifestului de fondare a futurismului, pentru ca în revista „L’Intransigeant” să apară (12 martie 1909) un răspuns polemic, fără pretenția de a defini o școală rivală, dar cu intenția de a fi „en opposition à cette doctrine”. Primitivismul adună printre fondatori pe Touny-Lérys, pe Marc Dhano și pe Georges Gaudion, care conduc la Toulouse revista „Poésie”, omonimă celei milaneze. „Elle se réclame de l’impérialisme bonneté!” – notează semnatarii, extaziindu-se la flacăra unui ideal tradiționalist, în care ideile naționaliste se întâlneau cu cele ale naturismului, cu o filosofie a memorării, a cultului originilor,

tematizând simbolic prestigiul Forței și al Eroilor. Această gândire nativistă este infuzată de contrapunctica „volonté de souvenir”, afirmată în contrapartidă cu futurista „volonté d’oubli”. (*apud* G.Lista, [1973]).

Miturile iluministe, retopite într-un discurs schematizant, sunt în manifestul primitivismului opuse miturilor progresului, mașinismului și cultului futurist. Modelul lumii primitive este invocat prin simbolistica sa cu valoare utopică, în exotismul său fondator și pentru valențele primordialității, ale energiilor originare, pentru a răspunde „exaltării a tot ceea ce distruge”. Alternativa pe care o expune modelul idealist al primitivismului se bazează, așadar, pe reconsiderarea filosofiei rousseauiste într-o structură care s-a formalizat, semnatarii preluând polemic retorică și gramatica manifestului marinettian, pentru ca răspunsul să fie cât mai aplicat și simetric opus modelului. Cu toate acestea, Touny-Lérys nu reușește să rivalizeze cu maestrul în arta manifestelor, primitivismul prin **c-m.** său fiind o copie palidă a poeziei marinettiene, un model „îmblânzit” al acesteia.

Valoarea manifestului primitivismului constă nu atât în formula sa, nu atât în faptul că impune specia **c-m.** ca text explicit, ca vehementă luare de poziție, completată mai târziu genologic de rescrierea subtil-ironică, implicită (ilustrată de Apollinaire, iar apoi de Tzara sau de Oswald de Andrade), ci în faptul că, în plan cultural, se deschid prin acesta noi posibilități de renovare a conștiinței critico-teoretice, se dinamizează câmpul dezbaterilor prin antrenul permanent ce descinde tocmai din activismul susținut al scriiturii futuriste, dar detașat de rigoarea doctrinară acestuia.

Răsturnarea formulelor programatice binecunoscute se constituie în arma contraatacului: „Noi opunem deci: voinței lor de uitare a trecutului, cultul nostru pentru Amintire; exaltării lor distructive, admirația noastră pentru Frumusețea Eternă, disprețului lor pentru Femeie, respectul nostru față de Cea care – mamă, soră, soție – a întruchipat dragostea...” (*apud* Lista [1973]). Pentru primitiviști, evenimentele originare devin revelații, semne pentru timpul care va veni, privirea retrospectivă are rol de profeție, de terapie socio-morală, de pedagogie culturală, căci „razele luminoase ale Trecutului se prelungesc și luminează Viitorul”. Critica futurismului vine mai ales din perspectiva refuzului cultului tatălui, acest mod blasfemic de raportare la

valoarea testamentară a tradiției îi face pe primitiviști să înțeleagă ruptura marinetiană cu semnele de prestigiu ale Memoriei (muzeul, biblioteca, școala, academia), ceea ce se poate defini prin „complexul oedipian”. Suveranitatea paternă abolită va fi însă înlocuită cu emblemele care configurează suveranitatea htoniană, cu „narațiunile fondatoare” ale naționalismului, în care, de altfel, cele două curente de gândire se întâlnesc.

De altfel, utopia futuristă este doar secvențial înlocuită cu o proiecție regresivă, primitiviștii nu exclud dintre categoriile estetice nici frumusețea rece, metalic-frenetică a automobilului cu „respirație explozivă”, nici vibrația mulțimilor „agitate de muncă, de plăcere sau de revoltă”. Entuziasmat de tumultul ritmurilor lumii, primitivismul dă expresia lirică a umanismului și a unanimității, curente *fin-de-siècle* cu care se înrudește (B. Mitchell, [1966]).

C-m. și anti-manifestul reprezintă forme de grad secund, ele acutizează conștiința critică a avangardei, investind o energie constructiv-deconstructivă, mobilizată de o reflexivitate radicală și, concomitent, de actul teoretic autoreflexiv. Dacă față de prototipul futurist al arhigenului c-m. se definește intertextual și

metatextual, vizualizând mereu o referință culturală, fiind organic asociată acestuia, neputându-se autonomiza, modelul dadaist, al anti-manifestului, sublimează aceste moduri de existență într-o formulă care, până la urmă, dobândește caracter autoreferențial.

Ex. de c-m. în spațiul avangardismului românesc: manifestele integralismului care îi are ca semnatari pe Mihail Cosma, Ilarie Voronca; *Dialectica dialecticii*, semnat de Gherasim Luca și D. Trost.

Bibliografie:

APOLLINAIRE, Guillaume – *L'Antitradition futuriste*, în Giovanni LISTA, *Futurisme – manifestes, proclamations, documents*, L'Age d' Homme, Lausanne, 1973.

ILIE, RODICA – *Poetica manifestului literar. Aspecte ale avangardei române*, Editura Universității „Transilvania”, Brașov, 2007.

LISTA, Giovanni – *Futurisme – manifestes, proclamations, documents*, L'Age d' Homme, Lausanne, 1973.

MITCHELL, Bonner – *Les Manifestes littéraires de la belle époque (1886-1914)*, Seghers, Paris, 1966.